

דקדוקי קריאה בפרשת חיי-שרה ובהפטרה ובראשון של תולדות

כג ד גַּר-וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי: טעם טפחא בתיבת אֲנֹכִי
כג ה יֹאמֶר לוֹ: הטעם במ"ם הוא לא נסוג
כג ט בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף
כג יב עִם הָאָרֶץ: המילה עִם במרכא ואינה מוקפת
כג יח לְמִקְנֶה: הנ"ן קמוצה. בְּכֹל בְּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ: טעם טפחא בתיבת בְּכֹל
כד ג בָּה': אין להשמיע את האל"ף של שם ה', יש לקרא כאילו כתוב בְּדוֹנִי
כד ו הַשֹּׁמֵר לְךָ: הטעם בש"ן והמ"ם סגולה¹
כד ט וַיִּשְׁבַּע לוֹ: טעם נסוג אחור לש"ן, עם זאת יש געיא בב"ת למנוע הבלעת הע"ן הגרונית
כד יב עִם אֲדֹנָי אֲבָרְהָם: טעם טפחא בתיבת עִם
כד כא מִשְׁתָּאָה: האל"ף בצירי. לְדַעַת: ברביע²
כד כה גִּם-תִּבְּן גִּם-מִסְפּוֹא רַב עֲמָנוּ: תיבת רַב במונח
כד לג וַיִּוֹשְׁם: (לפי הקרי) הש"ן בפתח
כד מג וְאִמְרָתִי: במלרע
כד מז יִלְדָה-לוֹ: העמדה קלה ביו"ד מפני הגעיה והלמ"ד אחריה בשווא נע
כד ס וַיִּבְרְכוּ: הר"ש בשווא נע ולא בחטף. וַיֹּאמְרוּ לָהּ: טעם נסוג אחור ליו"ד. וַיִּירָשׁ: וא"ו החיבור מנוקדת בשווא נע, לשון עתיד
כד סז הָאֵהָלָה: ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד³; וַיֹּאֲהֲבָהּ: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה. וַיִּנְחַם: במלרע, הקורא במלעיל משבש את משמעות הכתוב
כה ב וְאֶת-יִקְשָׁן: היו"ד בקמץ קטן
כה ג וּבְנֵי דָדָן: בזקף ולא ברביע
כה ד וַחֲנָן: הוא"ו פתוחה
כה ח וַיֹּאסֶף: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא כולו כאשר הכוונה לעניין מיתה
כה יא וַיִּבְרָךְ: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא כולו
כה יג וּמִבְשָׁם: ש"ן שמאלית

הפטרת חיי שרה מלכים א א א-לא:

ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליו"ד. לְאֲדֹנָי: האל"ף כלל אינה נשמעת
ז וַיַּעֲזְרוּ: הע"ן בשווא נח. אֲדֹנֵיהָ: הנ"ן בחירק חסר והיו"ד אחריה דגושה ובקמץ
יא וַאֲדֹנֵינוּ: האל"ף נשמעת בחטף פתח
יד וּמִלְאֲתֵי: מלרע הטעם בת"ו
כה יחי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנֵיהוּ: טעם טפחא בתיבת יחי

ראשון של תולדות:

כה כא וַיַּעֲתָר: הע"ן בשווא נח. וַיַּעֲתָר לוֹ: הטעם בע"ן
כה כב וַיִּתְרַצְצוּ: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף
כה כב וַתֵּלֶךְ לְדֶרֶשׁ אֶת-ה': טעם טפחא בתיבת וַתֵּלֶךְ

¹ המטעים את המ"ם משנה משמעות

² קורן ואחרים הטעימו בזקף גדול ואין להגרר אחריהם. יש עדות מנוסח כתר ארם צובא על הרביעי.

³ הסימון הכפול של הפשטא מוכיח שהטעם באל"ף. והחומשים וה"תיקונים-קלקולים" שמחקו את הפשטא באל"ף ושמו געיא במקומה זייפו.

כה כג וְלֹאִם מְלֹאִם: בשתי התיבות הלמ"ד בשווא נח ויש להקפיד על הפרדתן
 כה ל הִלְעִיטִנִי: הלמ"ד בשווא נח
 כה לב וְלִמָּה-זֶה לִי: טעם טפחא בתיבת לִי בלבד, אין לצרף לה את המילה 'זה' כאילו כתוב: וְלִמָּה זֶה-לִי
 כה לג הַשְּׂבָעָה לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן. וַיִּשְׂבַּע לוֹ: הטעם לא נסוג
 כה לד וַיֵּאכַל וַיִּשְׂתֵּי וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ: הראשון והשלישי במלעיל, השני והאחרון במלרע
 כו ג וַאֲבָרְכֶךָ: הר"ש בשווא נע וכ"ף סופית דגושה,
 כו ד וְהִתְבָּרַכְוּ: הר"ש בשווא נע
 כו ה מִצֹּתֵי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי: רבים הקוראים המשתבשים בסיום הקריאה וקוראים כאילו טעם טפחא
 בתיבת 'חקותי'

אברהם נפח ז'ל, תחילה יובאו דבריו ואחריהם עניינים נוספים על הסדר
 כג ט חֲמִכְפֻּלָּה
 נראה מהפסוק הזה ומפסוקים יז, יט למטה, וגם מט:ל, נ:ג,
 שהמערה היתה בתוך השדה שהיתה במכפלה (ולא שהמכפלה
 היתה המערה). כנראה, המכפלה היתה שטח אדמה שכולל שדה
 עפרון ויותר.

כג י וַעֲפָרוֹן יֵשֵׁב צורת בינוני לפועל "ממשיך". **א"ה**. לא עמדת על טיב דבריו צריך לעיין בספרו
 על הפועל במקרא. הכל ניתן להורדה באתר שלו.

כג יג לו קשה להסביר פה. **א"ה**. התרגום לא תרגם מלה זו, ולא נוח לו פירוש רש"י.

כד א-ב וַאֲבָרְכֶם זָקֵן
 התחביר הוא קשה. הנה התרגום לפי התחביר, בעברית החדשה.
 "כשאברהם היה זקן ובא בימים — וה' כבר ברך את אברהם
 בכל — אברהם אמר אל עבדו....."

כד ד כִּי אחד מהמשמעויות של "כי" היא "אֵלָּא".

כד ו הַשֹּׁמֵר נפעל אמיתי, "שמור את עצמך". היום אומרים "הִזָּהָר".

כד ז מוֹלְדֹתַי משפחתי « יב:א. **א"ה**. כמו בתחילת לך-לך.

כד י אֲרָם נְחָרִים
 ארם היה בערך החלק הצפון של ארץ חדקל ופרת, ולמערב עד
 ים התיכון (היום סוריה ולבנון). בתקופות שונות זה היה מחולק
 בדרכים שונות לממלכות שונות, ורש"י מביא את החלוקה
 הפוליטית של אלף שנים אחרי אברהם! החלק המזרחי, בין ועל
 יד שני הנהרות, נקרא ארם נהריים. יותר מדויק, חרן היתה
 באזור שנקרא פדן, או שחרן עצמה נקראה פדן.
א"ה. לפי מה ששמעתי חרן מזוהה בלי ספק מקום בצפון סוריה.
 העיר של נחור (ולא העיר שנקראת נחור, למרות שהיה כזה,
 עיר נְחֹזֵר שאם כן היה כתוב "העיר נחור").

א"ה. אין לפני דבריו במקור. בלשון חכמים הדיוק הזה אינו נכון, אבל כמדומה מהלשון ומִלָּךְ: בָּלַע
 (בראשית יד, ב) נראה לא כדבריו. אבל יותר נכון ופשוט לפרש כדבריו, עיר נחור העיר שגר בה נחור.
 ונחור עצמו כנראה כבר לא היה אז בחיים.

כד יג הָנִיחַ אֲנִי נֶעֱבַר
לא "אני עומד" אלא "אני עומד לעמוד (עוד מעט)", שכתוב
אחרי זה (פסוק יז) "וירץ לקראתה". « ו:יז.
אִיָּה. עַל עֵין חַמִּים לֹא חַיִּיב לְהִיטֵת הַמַּעֲיָן עִצְמוֹ, אֲלֵא לִידּוֹ. וְאִין רְאִיָּה מִהַמְקַרָּא וַיִּרְיָן.

כד טו טָרַם כָּלָה יוצא מכללי הדקדוק (« ב:ה) במקום "טרם יכלה" < פסוק מה. **אִיָּה**. הוֹבְהַר כַּאן מִזְמַן
שצורות עבר ועתיד בפעלים אינן מוחלטות, ראינו כבר בתחילת הפרשה נִתְּנִי כֶסֶף הַשְּׂדֵחַ, ומתרגם
אתין כספא דמי חקלא. כאן לדעתו היה צפוי כמו טָרַם יִשְׁכְּבוּן (יהושע ב, ח) טָרַם יִשְׁכְּבוּ (בראשית יט, ד),
צורת עתיד וכן הדוגמה שנותן מפרשתנו. אבל כנראה 'מותר' למקרא גם להשתמש בעבר רגיל.
כחיפוש המלה טרם במקרא מצאתי עוד מקום בשימוש עבר בְּטָרַם חָרִים חֲטָבְעוּ (משלי ת, כה), והמקרא
המוכר בְּטָרַם חָרִים יִלְדוּ (תהלים צ, ב)

וְהִנֵּה רִבְקָה יֵצֵאת גם יוצא מהכלל, מדבר על המצב ולא על העתיד. **אִיָּה**. הַדְּבָרִים סְתוּמִים
צָרִיךְ לַעֲיִין בַּמְקוֹר בְּדַבְרֵינוּ כְּאֵנְגְלִית או כתרגום לעברית.
לְבַתּוֹאֵל בֶּן מְלָכָה אֲשֶׁת נָחוֹר וְלֹא "לבתואל בן נחור" – « יא:כט. **אִיָּה**. מַעֲנִיין לַמְדִי לְמָה נִקֵּט אֵת
שֵׁם הָאֵם. אֲוִלִי כִי לְנָחוֹר הִיָּתָה גַם פִּילְגֵשׁ וְשִׁמְיָה רְאוּמָה (בראשית כב, כד), והמקרא מציין שבתואל הוא
בן הגבירה, ולא בן הפילגש.

כד יט גַּם לְגַמְלִיךָ אֲשָׁאֵב וְמָה עַל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמּוֹ? **אִיָּה**. הֵם יִכּוּלִים לְשַׁתּוֹת בְּעִצְמָם. רִשׁׁי
עַל פִּס' מִד מוֹסִיף גַם אוֹתָם.

כד כא חֲהַעְלִיחַ בַּמְקַרָּאִית, אדם צוֹלֵחַ, דרכו צוֹלֵחַ, מעשיו צוֹלֵחִים, ה' מְצַלֵּחַ
את דרכו או את מעשיו. **אִיָּה**. גַם אֲצֵל יוֹסֵף כְּתוּב יִי מְצַלֵּחַ בְּיָדוֹ (בראשית לט, ג) וּבְלִשׁוֹן הַדִּיבּוֹר שֶׁלֵּנוּ
הַשִּׁמּוּשׁ הוּא בְּהַפְעִיל.

כד מ מְשַׁפְּחֵתִי כֵן אָמַר אַבְרָהָם "ממולדתי", אותו דבר בדיוק. וּמִבֵּית אָבִי אַבְרָהָם לֹא אָמַר.
הַעֲבַד הוֹסִיף מִתּוֹךְ נְמוֹס. **אִיָּה**. הַמְקַרָּא מְקַצֵּר. מִסְתַּמָּא אַבְרָהָם הָאֲרִיךְ לְהוֹסִיב לְעַבְדוֹ, וְהַמְקַרָּא מוֹסֵר
רַק אֵת הַתּוֹכֵן.

כד מז בְּתוֹאֵל בֶּן נָחוֹר אֲשֶׁר יִלְדָה לוֹ מְלָכָה הוּא "תקן" את המילים. « פסוקים טו, כד. **אִיָּה**. הַמְקַרָּא
שׁוֹמֵר אֵת הַתּוֹכֵן, עֵינֵי הַכּוֹוֹנָה כְּמִיֵּשׁ לְעֵיל בְּתוֹאֵל בֶּן הַגְּבִירָה מְלָכָה וְלֹא הַפִּילְגֵשׁ רְאוּמָה.

כד נ לָבֵן וּבְתוֹאֵל בְּתוֹאֵל הִיָּה שֵׁם וְאַחַר כֵּן נַעֲלָם.

כד סא וְתִרְכַּבְנָה..... וְתִלְכְּנָה
בעברית מקראית המילה "הלך" (לְלַכַּת) משמיעה, כמו תרגומו
בכמעט כל שפה, לעבור ממקום אחד למקום אחר, ולא אכפת
אם ברגל, אם ברכב, אם על בעל חיים או כדומה.
היום, תורשה טפשית מגרמנית לבד, לצערנו אין מילה לזה.
המילה מוגבלת להולכים ברגל, אחרת אומרים רכב או נִסֵּעַ,
במקום נִסֵּעַ מקראית אומרים עָבַר,
במקום עָבַר מקראית אומרים חָצָה,
ובמקום חָצָה מקראית אומרים חָלַק.
ההשפעה על שפתנו, אז מגרמנית והיום מאמריקאית (שקוראים
בטעות "אנגלית"), היא הרבה יותר מדי.
אִיָּה. נִכּוֹן הוּא שִׁישׁ הַשְּׁפָעוֹת לַעֲזוֹ עַל הָעֵבְרִית. גַּם לִישׁוֹן הַמִּשְׁנָה מוֹשַׁפְּעַת מְלִישׁוֹנוֹת זְרוֹת.
לוֹ נִצְטַמְצַמָּה הַשְּׁפָעָה זוֹ רַק לְלִישׁוֹן הַשִּׁמּוּשִׁית – אִין זֶה מִשְׁנָה כָּל כָּךְ. הַצְרָה הִיא שֶׁהִבְתַּנּוּ אֵת
הַמְקוֹרוֹת עֲלוּלָה לְלִקּוֹת עַקֵּב הַשְּׁפָעָה זוֹ.

הבילשן יצחק אבינרי ז"ל התלונן על השפעת האנגלית על שפתנו. הוא אמר שה'עברית' הופכת ל'עבריתית' בהתכווננו לאנגלית בכללה לא שנה אנגלית או אמריקאית. אינני מקנא לכבוד השפה האנגלית, ולדידי גם האמריקאית היא אנגלית, ואם אנשי אוקספורד מזלזלים בה אין זה משנה לי כלום!

כד סד ותפול ירדה (ולא נפלה). **א"ה**. איך ידעה רבקה שנסתיימה הנסיעה (ההליכה המקראית לפי נפח)? והלא רק בפסוק הבא נודע לה שזה יצחק? עיין ראב"ע שירידתה מהגמל היא אחרי שידעה שזה יצחק בעלה המיועד.

הרמב"ן מסכם את הדעות, ואומר את דעתו.

ותרא את יצחק - לשון רש"י, ראתה אותו הדור ונתביישה ממנו. ורבי אברהם פירש כי הפסוק האחרון מוקדם, כי "ותאמר אל העבד", וכבר אמרה אל העבד, ורבים בתורה כן על דעתו. ובאמת שימצאו מהם, אבל בכאן איננו נכון, שיצטרך לערב שתי המקראות, ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק - ותאמר אל העבד מי האיש הלזה החלף בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני - ותפל מעל הגמל - ותקח הצעיף ותתקס:

ולדעתי, בראות רבקה איש הולך לקראתו בשדה שירט הדרך והלך בשדה לעומתם, ידעה כי הוא הוא בא לראותם ולקרוא לשלום או להכניסם אל ביתו ללון, עשתה כדרך מוסר הנשים לעמוד בהצנע:

ותפול מעל הגמל - לשון רש"י, הסמיטה ענמה לחרץ, מתרגומו ואתרכינה, כמו חטי נא כדך: (פס' יט), לרכיני, ויט שמים וירד (שמואל ב' כב, ט), ולרכיני. ודומה לו פי יפל לא יוטל (תהלים לו, כד), אם [=אף אם] יטה לחרץ לא יגיע לקרקע. ואין דעת אונקלוס שהשמיטה עצמה מן הגמל לארץ, שאם כן הנה היא נופלת מעל הגמל ממש, לא מוטה מעליו, וכן כל לשון "הרכנה" הטיה לצד אחד בלבד: אבל כוונתו כי מעל הגמל אשר היא רוכבת עליו הוטת עצמה לצד אחד להסב פניה ממנו. וכמוהו לדעתי ויראה נעמן רץ אחריו ויפל מעל המרכבה לקראתו ויאמר השלום (מלכים ב', ה, כא), שאין ענינו רק שהשפיל עצמו במרכבה לקראת הרץ אשר היה בארץ לשאול לו בשלום. וכן אמר פאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך (פס' כו). או יהיה אצל אונקלוס "מעל הגמל" כמו "על הגמל".

אחרי הדברים והאמת האלה, יש לציין לדברי חז"ל שהיא ממש נפלה מגובה של גמל. מדרש אגדה (בוכר) בראשית פרשת חיי שרה פרק כד ויש אומרים שלא מצאה בתולה שחשד באליעזר, אמרה רבקה חלילה שלא שכב עמי אליעזר, אבל מפני הנפילה שנפלתי אבדתי בתולותי, ונקום ונלך למקום ההוא שנפלתי, ואולי יעשה ה' נס ותמצא שם דם בתולים, וכן עשו, הלכו ומצאו הדם על עץ אחד, והיתה מוכת עץ, והדם היה גבריאל שומרו שלא יאכל ממנו לא עוף ולא חיה, ולפי שחשד לאליעזר על חנם, והוא עשה שליחות אברהם באמונה, זכה שיכנס לגן עדן חי:

כד סז וינחם יצחק "תנחומים" כמו היום. אבל « בר'ו:ו, שמ' לב:יד. **א"ה**. לשון חרטה לא מתאים כאן.

כה ב מדן אין לזה קשר עם העם באותו שם, שהעם לא היו בארץ קדם.

כה יא עם על-יד. < שופטים יט:יא, ועוד מקומות. ע"כ מדברי אברהם נפח ז"ל ברציפות. עתה נפנה לענינים אחרים בפרשה לפי הסדר.

כג א לעומקו של מקרא גור אריה צור. שני חיי שרה. יש להבין מה הוא שהוסיף הכתוב ואמר שני חיי שרה, והרי כבר נאמר מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. וכן מדוע תוטעם התיבה שני בטפחא, שהוא כעין הפסקה קלה, והרי לפנינו מוטעמות התיבה שנים באתנחתא, שהיא הפסקה גדולה. והרי כאן הפסקה לאחר הפסקה, שנים שני. **א"ה**. ספק אם השאלה השנייה מוסיפה על הראשונה. בקטע הקטן הזה חייב להיות טיפחא והוא מתאים יותר במלה שני.

ולפשוטו של מקרא פירש"י כלן שוין לטובה.
ולעומקו של מקרא יש לומר, על דרך אין המקרא יוצא מידי פשוטו, שהתיבה שני היא בהוראה של שנים. ללמד שחיי שרה נחלקו לשנים. חלק אחד של חייה עד שנולד יצחק וחלק שני של חייה מהולדת יצחק, לראותו ממשך דרך ה'. שהרי לשם כך היו שני חייה. ולכן מששמעה שמסר עצמו לעקידה פרחו נשמתה, שבוה הגיעה לתכלית חייה.

ועוד על דרך הדרש כמובא בתנחומא פר' לך לך, שמסרה ל"ח שנים מחייה בעבור הולדת יצחק, באמרה חמסי עליך וגו' (כמובא בלעומקו של מקרא פרשת לך לך טז, ה, עי"ש). ואשר על כן שמסרה חייה על יצחק, נאמר שני תני שרה, עד שנולד יצחק, ומשעה שנולד עד העקידה.

ועוד על דרך הדרש והרמוז, יאמר, כפי שמובא במדרש אסתר רבה, כי אסתר היא בתה של שרה, תבוא אסתר בתה של שרה ושתייה שבע ועשרים ומאה שנה, ותמלך על שבע ועשרים ומאה מדינה, ובאסתר נאמר ותתחלחל המלכה מאד (אסתר ד, ד). וכן יאמר לגבי שרה ותתחלחל. חלקהו לשתי מלים. ותתחל - חל. שבעקידה התחילה את חסרון ל"ח חייה, בעבור יצחק.

וכשם שמסר יצחק עצמו לעקידה בעבור אברהם, כן מסרה שרה עצמה בעבור יצחק, וכן מסרה עצמה אסתר בעבור העם.

ועל דרך הצח, זה שאמרה אסתר פעמים וכאשר אבדתי אבדתי (אסתר ד, טז), פעם אחת בעבור שרה, ופעם אחת בעבורה. ולכן נאמר ותתחלחל, פעמים ל"ח. והוא ר"ת למסור חייה.

ובשרה פעלו שני כוחות, הרגש והשכל. ומכיון שהרגש הוא הכח השולט בה, נכמבואר בפרשת לך לך] מכח הרגש של שרה כמעט שפרחה נשמתה בשמעה כי נלקח יצחק לעקידה. ובכח השכל הבא מאברהם, שמחה כי אברהם עושה מצות השם נאמנה. ולא תעמוד בדרכו למנעו.

וזה שהתנבא ירמיהו שרתי במדינות היתה למס (איכה א, א). ועל דרך הדרש, מאי למס, כפי שדרשו בגמרא כתובות (צו). למס מרעהו חסד (איוב ו, יד) ופירש רש"י בכתובות שם, הממיס [המונע] עצמו מרעהו, ממיס ממנו חסדים. ולכן, על דרך זו, לא מנעה שרה מלמסור עצמה למיתה בעבור יצחק. כדי לא למנוע עקידתו, וכדי לא למנוע מאברהם חסדיו לפני המקום. כי אברהם הוא עמוד החסד. וכל אשר עושה, חסד הוא עושה עם קונו ועם דורותיו אחריו.

ואכן, בסדר הדורות מובא שמרוב צערה הצדיקה עליה שרה את הדין, כי אברהם כל מה שעושה על פי ה' הוא עושה. ורק כשנדע לה, שאכן לא נשחט יצחק רק אז פרחו נשמתה מרב שמחה.

וכשם שגמלה שרה חסד עם אברהם ויצחק, כן גמלה אסתר חסד עם עמיה. ובוה השלימה רצון וקנתה, שהיתה מוכנה להמיס [למנוע, כדברי המדרש] עצמה על בנה.

דרשת לספד לשרה ולבפחה

ויבא אברהם לספד לשרה ולבפחה
יש לעיין, מדוע יחלק הכתוב בין לספד ובין ולבפחה, לספד לשרה ולבפחה. שהיה לו לומר לספד ולבכות לשרה. א"ה. זו דרך הלשון העברית: רכב ישראל ופרשיו (מלכים ב, ב, יב וכן אצל אלישע) ולא רכב ופרשי ישראל. וכן רבים מאוד בכל מקום.

ועוד יש ליתן טעם מדוע ולבפחה נכתב ב- כ' קטנה. ולבפחה.
לפשוטו של מקרא יש לומר כפי שאמר רב ששת (ברכות ו' עמ"ב) אגרא דהספדא - דלויי. כלומר: השכר שמקבלים עבוד ההספד הוא דלויי. וכפירוש רש"י שם להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים. ופירש דלויי מלשון להרים [קול].

ולעומקו של מקרא יש עוד לפרש בזה דלויי מלשון דלי, שדולה מעיני השומעים את דמועותיהם. ולפי כן יהיה פירוש וְלִבְנֵיהֶם שישמעו בני חת ויבכו גם הם. ויש ליתן טעם בזה, ניחא שיבכה אברהם, ומה ענין יש בזה שיבכו בני חת. אלא, אברהם נביא היה, וראה בעיני רוחו כי פרט לשרה עוד שתי אמהות תקברנה במערת המכפלה, רבקה ולא. את לאה יספיד יעקב, אך לרבקה לא יהיו סופדים. שהרי יצחק יהיו עיניו כהות, יעקב עדיין לא ישוב מפדן ארם, ועשו שונא לרבקה על שאוהבת את יעקב, ובני חת הם יהיו אלו שיתעסקו בקבורתה של רבקה, ויספדו ויבכו לה. (וכן בפירוש הרמב"ן בפרשת וישלח, שבני חת הם שהתעסקו בקבורתה⁴).

ואשר על כן כלל אברהם גם את רבקה בהספדו ובבכיתו את שרה, שנאמר וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסִפְדַּת לְשָׂרָה וְלִבְנֵיהֶם. וכך יהיה ערך הדברים:

לְסִפְדַּת לְשָׂרָה, וְלִבְנֵיהֶם – לְרַבֵּקָה. שְׁכָלָל בְּהַסְפְּדוֹ וּבְכִייתוֹ גַּם אֶת רַבֵּקָה.

ועל דרך הצח: מדוע נכתבה כ' קטנה במילה וְלִבְנֵיהֶם.

שהרי לְבִנְיָהֶם בגימטרי' ללא הכ' הקטנה, עולה תל"ז, והמילה לרבקה בגימטרי' עולה של"ז, כ"ף בגימטריה עולה ק', [עם אות המילוי ף] והכ"ף הקטנה באה לומר לך להחסיר ק' מתל"ז והרי של"ז.

כלומר: הורד את הכ"ף מ'לִבְנֵיהֶם' ותקבל לרבקה.

וכן ללא הכ"ף תקבל: וְלִבְנֵיהֶם. שרבקה כלתה נחשבת לבתה. וכאומרו ויבא אברהם לבכות לשרה ולבתה, רבקה.

הוא הרמז למה שנאמר לעיל שבא אברהם לְסִפְדַּת לְשָׂרָה, וְלִבְנֵיהֶם – לְרַבֵּקָה.

ועוד בעניין זה יובן בפרשת ויחי

מדוע מילותיו האחרונות של יעקב בטרם יגוע היו מֵאֵת בְּנֵי-חַת (בראשית מט, כט-לג): וַיֵּצֵא אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאֶסֶף אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתַי אֶל-הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה עֵפְרוֹן הַחֲתִי: בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי-מִמְרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֵפְרוֹן הַחֲתִי וְגו' מֵאֵת בְּנֵי-חַת:

וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹת אֶת-בְּנָיו וַיֹּאסֶף רַגְלָיו אֶל-הַמַּטָּה וַיִּגְעַע וַיֹּאסֶף אֶל-עַמִּיו:

ויש לשאול, וכי מה ליעקב ברגעים הקדושים של יציאת הנשמה להזכיר את בְּנֵי-חַת.

אלא כאן שילם יעקב לבני חת טובה תחת טובה על אשר התעסקו בקבורת אמו רבקה. שהרי לא היה בקבורתה, כנ"ל, כי היה בדרך חזרה מפדן ארם, ויצחק אביו כָּבְדוֹ עֵינָיו, וְעָשׂוּ שוֹנֵא לְרַבֵּקָה, לכן בני חת התעסקו בקבורתה. (וכפירוש הרמב"ן כדלעיל). לכן מילותיו האחרונות לאחר שציוה את בניו וברכם היו מֵאֵת בְּנֵי-חַת.

וכל זאת ראה אברהם בעיני רוחו בנבואה ולכן נרמז בהספדו ובכיתו גם הספד ובכיה על רבקה. שנאמר וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסִפְדַּת לְשָׂרָה וְלִבְנֵיהֶם. לְסִפְדַּת לְשָׂרָה, וְלִבְנֵיהֶם – לְרַבֵּקָה.

ועוד יש לומר, כנ"ל, שבהספדו לשרה גרם אברהם לְבִנְיָהֶם חַת שיבכו גם הם, וכמאמר הגמרא [ברכות ו:]: אַגְרָא דְהַסְפָּדָא – דְלויי. והעלה דמועותיהם למען יזכרו בבא העת להספיד גם לרבקה ולבכתה.

ועל דרך הרמז והסוד, וכמובא באוהב ישראל מאפטא, שרה היא כנגד עולם הבריאה ונקראת נשמת העולמות.

וְהוֹיָנוּ בָּהּ, בְּמָה זָכְתָה שָׂרָה לְהִיטֵת נִשְׁמַת הָעוֹלָמוֹת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה.

⁴ זו לשונו על לה א וכתב רבנו שלמה: ולפי שהעלימו את יום מותה, שלא יקללו הכניות: 'כָּרַם שִׁלָּח מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִי, אִף הַכְּתוּב לֹא פִרְסְמָה. ומדרש חכמים הוא (תנח"ך כי תצא ד) והנה גם לאה לא יזכיר! אבל הכונה להם, מפני שהזכיר המיתה ברמז, ותלה הדבר במיניקתה, וכיון שדבר בה, למה הסתיר הענין ולא גלהו? וטעם הקללה אינו מחזור, שהרי הזכירו במיתת יצחק "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָיו (בראשית לח, כט)". אבל יתכן לומר, שלא היה לה כבוד במותה, כי יעקב איננו שם ועשו שונא אותה ולא יבוא שמה, ויצחק כהו עיניו ואיננו יוצא מביתו, ולכן לא רצה הכתוב להזכיר שיקבורה בני חת.

ויש לומר, שהספדו של אברהם ובכייתו העלו אותה לדרגת נשמת העולמות, לדרגת עולם הבריאה. ולשרה יאה לזפות לעולם הבריאה על אשר ראתה בקרבה את מעשה הבריאה של הקב"ה שהפכה מעקרה לאם הבנים שמחה. וכמובא בלעומקו של מקרא פרשת וירא ותצחק שרה בקרבה. על מה צחקה על עסקי קרבה.

וכתרגום אונקלוס מעוהי, על עסקי מעיה. שכל זמן שבקרוב מעיה מתגלה ההתחדשות האלקית מתקיים בה ומבשרי אצוה אלה (איוב יט, כו). ועוד על דרך הצח, כנ"ל – ראתה שרה בקרבה גם את רבקה. שהן אותן אותיות, ותצחק בקרבה, שמחה שרבקה תהיה ליצחק. ועליה אמר שלמה המלך אשת חיל מי ימצא וגו' זממה שרה ותקחהו (משלי לא, טז), ומובא במדרש תנחומא: זממה ונטלה שדה המכפלה ושם נקברה. שזממה ליקח את שדה מערת המכפלה ולהקבר בו, שעל ידי זה יהיה מנת חלקה עם אברהם ויצחק בנה, שנאמר בו ויצא יצחק לשוח בשדה. ועל כן זכתה לעולם הבריאה.

ועוד על דרך הצח הרמוז והסוד, שם השם השולט בעולם הבריאה הוא עולם הנשמות, הוא יו"ד ה"י וא"ו ה"י, הנקרא גם שם ס"ג שהוא הגימטריה של שם זה. והוא נרמז במילה ולבפתה. שכן הם אותו חשבון גימטריה. כיצד: יו"ד מהשם הנ"ל עם המילוי, בגימטריה כ', והיא כנגד כ' שבמילה ולבפתה.

ה"י, פעמים מהשם הנ"ל, עם המילוי, בגימטריה ל', הם כנגד ל' שבמילה לבפתה. וא"ו מהשם הנ"ל, עם המילוי, בגימטריה י"ג, הם כנגד אותיות ובת"ה הנותרות מהמילה ולבפתה. שכן אותיות ובת"ה גם יעלו לחשבון י"ג, בגימטריה קטנה. כיצד: המפיק באות ה שבמילה ולבפתה. מכפיל אותה בשניים והם כנגד 10, ובגימטריה קטנה 1.

נותרו אותיות ובת מהמילה ולבפתה. והם עולים לחשבון י"ב בגימטריה קטנה (ו-6, ב-2, ת-4) יחד עם המספר 1 העולה מהמפיק ה הנ"ל, הרי י"ג. והוא כנגד וא"ו עם המילוי שבשם השם של הבריאה.

הרי שנרמזו באלין מליא, שעל ידי ולבפתה שעשה אברהם, העלה אותה לדרגת עולם הבריאה בו שולט השם הק' ס"ג שהוא גימטריה של יו"ד ה"י וא"ו ה"י. ולעומקו של מקרא יאמר שגם בהספדו לשרה רמוז אברהם לרבקה, כמובא לקמן, ובהערה במקום הנרמז. ע"כ לעומקו של מקרא על חיי שרה. הייתי רוצה להמשיך בדבריו הנפלאים אבל א"א להאריך כל כך וגם אין להם זיקה לשונית.

אחד תרגום הרב יהודה גנוט נר"ו

נשיא אלהים ת"א רב קדם יי. פירוש: גדול לפני ה'. כלומר ה' מחשיב אותך לפניו, כמו הנשיא שהעם מחשיב אותו עליהם ואם כי אין המשל דומה כ"כ לנמשל כי אין ה' מחשיב את אברהם יותר ממנו, דימה הענין כפי אשר יוכל שאת [או שמא רמז כאן לאמרם ז"ל (מו"ק טז): עה"כ (ש"ב כג ג) יאמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזרה ומבטלה].

ג ט בכסף מלא הרב יהודה גנוט נר"ו. תרגם אונקלוס בכסף שלים האם כוונת אאע"ה למחיר מלא או לאיכות הכסף? כתב האב"ע "בכסף מלא. וההפך, חסר." וכפי שמתבאר ב'אבי-עזר', גילה כאן האב"ע יסוד נפלא בפירוש כמה תיבות בתורה, והוא כי לפעמים יאמר הכתוב הגדרה שאין לה משמעות כ"כ בענין שעוסקים בו אלא בא לשלול את הפכו, וכמו"כ ההפך של מלא הוא חסר וולא רק ריק, ומעתה בא לומר שלא יחסיר בתשלום כלשהוא והיינו מחיר מלא, וזה שתרגם כאן שלים, שיתן את מלא הסכום.

כד א בא בימים ת"א עאל ביומין.

להלן ג' פירושים: א. בא עם הימים ב. הגיע לימים ג. פירוש שלישי המתבאר מדברי התרגום. עאל (או: על) פירושו נכנס כמו לכל באי שער עירו (פס' י) לכל עלי תרע קרתא, ולפי"ז פירושו נכנס והגיע לימי הזקנה. אמנם ע"י רמב"ן שמפרש ע"פ המדרש (רבה נטו) "באים בימים (בראשית יח, יא), מתחילין בימי הזקנה כי "באים" מורה על זמן עומד, וכאן אמר שהיה זקן מאוד, שכבר בא בימים, כמו בא אַחִיָּה בְּמַרְמָה (ברא' כו, לה) עכ"ל היינו שכבר בא עשו ולפי"ז גם כאן שכבר היה בא בימים עברו ולשי לעיל (יח יא) קחנו משם. אבל יקשה עלינו לפרש כן בדברי אונקלוס אחר שמפרש "עלו" ומשמעותו תחילת כניסתם לאותם ימי הזקנה, ושמחתי לראות כי אכן באבן עזרא (שם) מפרש "באים בימים, הגיעו לימי הזקנה", וכן"ל.

אמנם צ"ב אחר שכבר "הגיע" לפני לידת יצחק וכאן מדובר לכה"פ מ' שנה אח"כ, איך יאמר שעתה הגיע לימי הזקנה, וצ"ל בדעת אונקלוס כי "עלו" הכונה הולך ונכנס ומתקדם ולא כניסה גרידא ולא "הגעה" גרידא המתורגם "אתו".

ובזה ארווחנא בס"ד מה שנתקשינו בלשון התרגום זה זמנים טובא, שלפעמים מפרש ביאה בלשון אתו ולפעמים עלו, ולדוג' בריש פר' לך (יב ה) וַיֵּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן ת"א ואתו לארעא דכנען ושם (פסוק יא) הקריב לבוא מְעַרְיָמָה ת"א קריב למיעל למצרים וכן בריש ספר שמות, הַבָּאִים מְעַרְיָמָה דעלו למצרים, וצ"ב הכלל בזה. ולהנ"ל ניחא, כי בכל מקום שכוונת הפסוק להגעה סופית וקיימת מתרגם אתו, אבל כשמדבר על הכניסה בפעולה מתמדת מת' עלו, דוק ותשכח וכן הבאים מערימה, מספר בלשון הוה שעכשיו הם באים, אע"פ שכבר באו, ואם אכן היה כתוב "אשר באו" היה מתרגם "דאתו".

כד, יד אַתָּה הַכֹּחֶת ת"א יְתָה זְמִינָתָא.

פירוש: אותה הזמנת. רש"י כתב "ולשון הוכחת, בררת". כלומר אליעזר התחיל בנאומו אל ה' שיעזור לו למצוא את בת זוגו של יצחק, ואם תעשה כך וכך, הרי שהיא בת זוגו המיועדת מכבר ועכשיו בררת לי אותה.

אבל מתוך דברי הרמב"ן מתבאר שהם סיוס דברי אליעזר שאם תתנהג במידת החסד ברי שאותה כבר הזמנת ליצחק מקדמת דנא. ולכאן זה גם כונת אונקלוס כאן, אבל ק"ק מה שייכות לשון הוכחה להזמנה.

וע"י בספורנו "אותה הכחת, יסרת והורית אותה מוסר השכל באופן שתהיה ראויה לעבדך ליצחק, ומלבד החידוש שבדבריו, יש לפרש כן בדברי אונקלוס, ויחדיו יהיו תואמים רש"י והתרגום, כלומר: היות שהיא בת זוגו של יצחק (עוד מקדמת דנא⁵, ע"י סוטה ב.), אם ח"ו היתה מקולקלת במידותיה לא היתה ראויה להנשא לו, וע"י ששמר הקב"ה על רבקה שלא תלמד ממעשיהם של בני משפחתה הרשעים, בכך בררת אותה והזמנת ויחדת אותה ליצחק.

הרב עמרם אייזנשטיין {נז} וַיֵּאמְרוּ נִקְרָא לְנִעַר וְנִשְׁאַלָהּ אֶת-פִּיהָ: {נח} וַיִּקְרָא לְרִבְקָה וַיֵּאמְרוּ אֵלֶיהָ הַתְּלִכִי עִם-הָאִישׁ הַזֶּה וְתֵאמְרִי אֵלָיו:

לכאורה בפסוק נ"ז יש רק ענין אחד. והוא פסוק קצר. וא"כ צ"ב למה הפסיקו בו באתנחתא.

ואולי היינו לומר שאמרו שתחילה יקראו לה. ואח"כ ישאלוה בפניו אם תלך עמו. – והוא לכאורה כדי לוודא שהם לא משכנעים אותה שלא לילך. – אלא מה שהיא תאמר מעצמה – כך יעשו.

ולעומת זה בפועל – הנה בפסוק נ"ח תמוה למה טעמי המקרא חיברו את זיקראו לרבקה ויאמרו אליה. והרי לכאורה היה ראוי לחבר את זיאמרו אליה עם ההמשך.

⁵ לשון המקרא מְקַדְמַת דְּנָה (עזרא ה, יא), אבל רגילים לכתוב דְּנָה באל"ף. וה"ה למלים ארמיות נוספות.

ולפמשי"כ בפסוק הקודם שהם אמרו שתחילה יקראו לנערה, ואח"כ ישאלו את פיה, י"ל שצירפו את זיקראו לרבקה ויאמרו אליה, כדי ללמד שהם לא עשו כפי התחייבותם בתחילה, אלא בשעת הקריאה כבר אמרו לה את השאלה. ואעפ"כ רבקה אמרה שהיא תלך. ואולי זה המקור למה שפירש"י ותאמר אלך. מעצמי, ואף אם אינכם רוצים: שהרי הם ניסו לגרום לה שלא תסכים לילך.

[סב] וַיִּצְחָק בְּאֵזְבֵּי מַבּוֹא בְּאֵר לְחַי רֵאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנְּגֹב:
בתרגום משמע לכאורה שתיבת 'מבוא' מחוברת להמשך, 'מבוא באר לחי ראי', וא"כ קשה למה הפסיקו בזקף בתיבת 'מבוא', והרי עדיין לא נתבאר מהיכן בא. ולפמשי"כ באבן עזרא בתחילה: **בְּאֵזְבֵּי מַבּוֹא**. שם מקום, יקרא בב' שמות. (שם אחד – מ'בוא'. והשם השני – 'באר לחי ראי'). אתי שפיר, שבמבוא' כבר נתבאר מהיכן בא, ואח"כ הוסיף לבאר שהוא נקרא ג"כ 'באר לחי ראי'.
א"י. לשון התרגום וַיִּצְחָק עַל בְּמִיתוּדָהּ, מִבְּיַד דְּמִלְאָךְ: קִימָא אֶתְחִזִּי עֲלֵהּ הַתְּרַגּוּם מִתְּרַגּוּם מַבּוֹא – מִבּוֹא. כְּלוּמַר יִצְחָק שֶׁבַּ מִמָּה שֶׁבָּא (הַלֵּךְ) לִפְנֵי כֵן אֵל בְּאֵר לְחַי רֵאִי.
ראב"ע. **בא מבוא** - שם מקום יקרא בשני שמות. ויש אומרים: 'מבפנים', וכן יפרשו "סַגֵּר כָּל בֵּית מַבּוֹא (ישעי"כ, ז)". והישר בעיני שהוא שם הפועל, וכן טעמו: **בא מבוא באר לחי**.

תן להכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: elijahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ©